

YEVLAX-AĞCABƏDİ ÇÖKƏKLİYİNDƏ QRAVİTASIYA VƏ MAQNİT SAHƏLƏRİNİN HORIZONTAL QRADİYENTLƏRİNİN DƏYİŞMƏSİ ƏSASINDA QIRILMALARIN ÖYRƏNİLMƏSİ

Qədirov V.Q., Sabirsoy E.S. – I kurs magistrantı
Bakı Dövlət Universiteti

Yer qabığının üst hissəsinin geoloji quruluşu öyrənilərkən, mövcud olan qırılmaların və pazlaşmaların müəyyənləşdirilməsi qeyri-antiklinal tipli neft-qaz yataqlarının axtarışı baxımından olduqca əhəmiyyətlidir.

Kür çökəkliyində profillər boyu müşahidə edilən qravitasiya, eləcə də, geomaqnit sahələrinin analizi göstərir ki, təbii sahənin dəyişmələri səlissə olmayıb, ayrı-ayrı hissələrdə kəskin qradiyentlərlə ifadə olunur. Yəni, potensial sahələrin dəyişmə sürəti (qradiyent) sabit qalmayıb. Qradiyentin bu cür kəskin dəyişdiyi zonalar (yerlər) çox zaman bir-birinə paralel profillərdə böyük məsafədə izlənilir və onların təsadüfi xarakter daşımağı aydınlaşır. Belə dəyişmələrin geoloji kəsiləşdəki qırılmalar, eyni zamanda pazlaşmalarla əlaqədar olduğu faktiki materiallarla (seysmik, quyu) müəyyənləşdirilmişdir.

2004-cü ildə Kəşfiyyatgeofizika İdarəsi tərəfindən Aşağı Kür çökəkliyinin Bəndovan sahəsində işlənmiş çoxsaylı ÜDN profilləri əsasında strukturun tağ və cənub-qərb qanadında çoxlu qırılma və pazlaşmalar müəyyən edilmişdir. Burada aparılmış qravimetrik tədqiqatlar qırılma və pazlaşmaların ağırlıq qüvvəsi sahəsinin pilləvari dəyişmə zonalarına uyğun gəldiyi müşahidə edilmişdir.

Yevlax-Ağcabədi çökəkliyinin cənub-şərq hissəsində (Cəfərli, Pənahlı, Oruculu, Qaralı sahələri) profillər üzrə müşahidə edilmiş ağırlıq qüvvəsi və geomaqnit sahələrin mikrostrukturunu vizual olaraq analiz edilərkən onların bəzən kəskin qradiyentlərlə dəyişdiyi müşahidə edilir. Belə kəskin qradiyentli zonaların Mezozoy çöküntü kompleksinin tektonik amilləri ilə əlaqədar olması müəyyən edilmişdir. Belə ki, Muradxanlı sahəsi və onun ətrafında aparılmış qravimetrik tədqiqatlar ağırlıq qüvvəsi ilə Mezozoyun dərinliyi arasında müəyyən asılılığın mövcudluğunu, quyularla müəyyənləşdirilmiş qırılmaların qravitasiya sahəsində pilləvari dəyişmələrlə əks olunduğunu göstərir.

Yevlax-Ağcabədi çökəkliyinin göstərilən sahələrində, çoxsaylı profillərdə ağırlıq qüvvəsinin qradiyentlərinin dəyişmələri analiz olunmuşdur. Məlum olmuşdur ki, bu profillər boyu ağırlıq qüvvəsinin horizontal qradiyentinin dəyişməsi 1-3 mQal/km təşkil edir. Hesab edilir ki, profillərin bəzi intervallarında Δg -nin qradiyentinin belə kəskin dəyişmələri anomaliya yaradan izafi sıxlıqlı horizontların tektonik xüsusiyyətləri ilə (məsələn, qırılmalarla), geomaqnit sahəsində müşahidə olunan kəskin dəyişmələr isə kəsiləşdə yüksək maqnit xüsusiyyətlərinə malik olan effuziv süxurların paylanma zonaları ilə əlaqədardır.

Beləliklə, ağırlıq qüvvəsi və geomaqnit sahələrin horizontal qradiyentlərinin kəskin, pilləvari dəyişmələri profildən profilə korrelyasiya olunaraq izlənilmiş, tədqiqat sahələri üzrə qırılma və ya pazlaşmaları əks etdirən sxem tərtib edilmişdir. Yevlax-Ağcabədi çökəkliyinin cənub-şərq hissəsində (Cəfərli, Pənahlı, Oruculu, Qaralı sahələri) 19 paralel profil əsasında şmq-cş istiqamətli 5 tektonik xətt, 3 profil əsasında isə cq-şmq istiqamətli daha 3 qırılma xətti müəyyən edilmişdir.

Hesab edilir ki, bu xətlər kiçik amplitudlu qırılmaları əks etdirir və sahənin bloklu quruluşa malik olduğunu bildirir. Qravitasiya sahəsinin kəskin dəyişdiyi əksər yerlərdə maqnit sahəsində də kəskin dəyişmələr baş verir ki, bu da, rayonun tektonikasında vulkanogen kütlələrin müəyyən rol oynadığını göstərir.

Ədəbiyyat

1. Qədirov V.Q. Azərbaycanın Kür çökəkliyində neftli-qazlı strukturların axtarışında qravi-maqnit kəşfiyyatının tətbiqi. Bakı, Qanun, 2010, 224 s.
2. Qədirov V.Q. Geoloji kəsiləşdəki qırılma və pazlaşmaların qravitasiya sahəsində əks olunmalarına dair // Azərbaycanca Geofizika Yenilikləri, 2007, №3-4, s.55-58
3. Qədirov V.Q., Novruzov Ə.Q. Yevlax-Ağcabədi çökəkliyinin cş hissəsində (Cş Cəfərli) kompleks geofiziki (seismoqravimetrik) birbaşa axtarış üsulları ilə geoloji quruluşun dəqiqləşdirilməsi və üst Təbaşir-Eosen çöküntülərinin neftlilik-qazlılığının qiymətləndirilməsi. 080-2007 sayılı mövzu üzrə hesabat. Bakı: "Neftqazəlimtədqiqatlayihə" İnstitutunun fondu, 2008, 116 s.